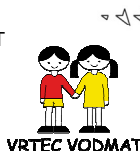

REPUBLIKA SLOVENIJA

MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

www.mss.gov.si, e: gp.mss@gov.si
Masarykova 16, 1000 Ljubljana
t: 01 400 54 00, f: 01 400 53 21

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

“KULTURNO ŽLAHTENJE NAJMLAJŠIH”

Projekt delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo za šolstvo in šport. Projekt se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete “Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja”, prednostna usmeritev “Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja.”

Robi Kroflič:
**POMEN UMETNOSTI V INSTITUCIONALNI PREDŠOLSKI VZGOJI
KOT DEL INDUKTIVNEGA VZGOJNEGA PRISTOPA:**
Vrtec Vodmat in udeleženci projekta »Kulturno žlahtenje najmlajših«
Torek, 4.2.2010 ob 18, Ministrstva za šolstvo in šport, Masarykova 16, Ljubljana

Preplet uvajanja induktivnega vzgojnega pristopa in promocije umetniških praks v predšolski vzgoji v vrtcu Vodmat

- **Splošni trifazni model induktivnega pristopa:**
 - če etična zavest zahteva uporabo kompleksnih kognitivnih zmožnosti moralnega subjekta, je otrok že v zgodnjih obdobjih razvoja zmožen vstopiti v odnose prijateljstva in ljubezni, preko katerih razvije *odnosno odgovora-zmožnost* in *normativno naravnano* k pro-socialnim dejavnostim na najbolj avtentičen način;
 - ker lahko z osebno vpletenim odnosom ranimo sočloveka (saj pro-socialne emocije niso popolna varovalka pred pretirano čustveno razvnetostjo, empatično pristranskostjo, paternalizmom in usmiljenjem), drugi korak predstavlja razvoj *občutka spoštovanja* do konkretne osebe (in njenega obličja) ter do dejavnosti, oziroma kot to poimenuje H. Gardner, razvoj *spoštljivega uma*;
 - zadnji korak moralne vzgoje predstavlja zavedanje etičnih načel in humanističnih zahtev, ki zadevajo človekove pravice in ekološke vrednote, ter učenje, kako jih uporabiti kot osnovo demokratičnega dogovarjanja in reševanja medosebnih konfliktov (Kroflič 2007).
- **Vzorec induktivnega reagiranja v konfliktni situaciji:**
 - Osnovno logiko induktivnega pristopa vplivanja na otrokovo ustrezno socialno vedenje Hoffman opiše z naslednjimi postavkami:
 - z induktivnim pristopom izražamo jasno nestrinjanje z otrokovim ravnanjem ter implicitno ali eksplicitno izpostavimo moralno obsodbo dejanja (to dimenzijo praviloma vsebujeta tudi druga dva disciplinska pristopa);
 - pozornost usmerimo na distress osebe, ki jo je otrok prizadel, in ga naredimo vidnega za storilca problematičnega dejanja, s tem pa aktiviramo mehanizme, ki vzbudijo empatični odziv/distress;
 - indukcija izpostavi vlogo otrokovega dejanja pri povzročitvi čustvenega distressa žrtve, kar omogoči nastanek občutenja empatične krivde (Hoffman 2000);
 - temu pa lahko dodamo še četrto dimenzijo: spodbujamo takšno razrešitev konflikta, da povzročitelj konflikta popravi storjeno napako.
- **Spodbujanje različnih prosocialnih praks:**
 - *spodbujanje prosocialnih aktivnosti* (npr. medsebojna pomoč),
 - *zmanjševanje strahu pred drugačnostjo*,
 - *odpravljanje stereotipnih vnaprejšnjih sodb/predsodkov*
 - *spodbujanje skupinskega sodelovanja*,

- *izrazito induktivno logiko srečamo tudi v mediacijskem reševanju konflikta*
- med posebej učinkovitimi področji dejavnosti velja omeniti *vzgojo preko umetniškega doživljanja*.

Namen predavanja

- utemeljiti tezo o umetnosti kot eni od avtentičnih dejavnosti človeka, ki preko nje pozunanji, materializira vednost o sebi in drugih...
- prikazati zgodovinske spremembe v utemeljevanju pomena umetnosti v splošni izobrazbi in različne argumente o njenem pomenu v obdobju pozne moderne
- razložiti razloge za pojmovanje umetnosti kot spodbude za razvoj identitete, pro-socialne naravnosti in etične odgovornosti ter osebne izpolnitve
- razložiti specifičen pomen umetniške izkušnje v predšolskem obdobju
- predstaviti pomen umetnosti v induktivnem vzgojnem pristopu

Osrednja misel predavanja

»Umetnost lahko opredelimo kot obliko transformativne izkušnje in osebne izpolnitve, ker ima moč opisovanja najbolj temeljnih skrivnosti življenja in nam omogoča začeti dialog z drugostjo sočloveka, kakor tudi z drugostjo v jedru lastne osebnosti.« Kroflič, *Art in relational pedagogy (Contemporary confirmation of otherness in education)*

Umetnost - avtentična izkušnja

- premik od univerzalnih kategorij človečnosti k vprašanju specifičnosti eksistence posameznika/osebe
- bistvo filozofske zasnove koncepta avtentičnosti
Bistvo avtentičnosti je v spoznanju, da je človek bitje, ki ga zaznamuje skrb za samega sebe, zato reflektira lastno osebnost, vrednoti situacije, v katere je vmeščen, razmišlja o ciljih, ki naj jim sledi, raziskuje jezik, ki ga govori. To so moči skrbi za samega sebe, saj ne izhajajo zgolj iz gole intelektualne radovednosti, ampak iz razloga, da bi ugotovili, kakšen posameznik je oziroma želi postati. In da bi vplival na lastno verovanje, vrednote, emocije.
- stranpoti filozofskega in globinsko psihološkega iskanja odgovora na vprašanje, kaj je izvor avtentičnosti v osebi
- »Polonijev model« avtentičnosti kot iskanja resničnega sebstva izza množice nepravih, ki podlega metodi obsesivne introspekcije (Jungov koncept persone in sence kot osnove iskanja sebstva onstran zavestnih konceptov samo-podobe, Freudova teza o pomenu nezavednega in jazu kot »ropotarnici imaginarnih identifikacij«, Frommovo razlikovanje med »imeti« in »biti«...)

- »Dadaističen model« avtentičnosti kot spontanosti izbir, ki niso omejene s konvencijami, mnenji, lastno preteklostjo, ki ne uspe odgovoriti na vprašanje, kaj izbrati (od tod nevarnost modela »mnogoterih identitetnih izbir« v pozni moderni kot »tekoči« »družbi tveganja«)

- premik k dialoškemu konceptu avtentičnosti:

Bistvo avtentičnosti je v tem, da se vedno razvija v osebno vpletenih odnosih in pozitivno vpliva na razvoj normativne odgovornosti (kjer se razvijejo pro-socialni motivi, čeprav posameznik še ni zmožen etičnega razsojanja, izhajajočega iz kompleksnih etičnih načel), posledično pa tudi etične zavesti.

Manifest odnosne pedagogike in utemeljitev umetnosti kot avtentične dejavnosti:

Če medčloveški odnosi obstajajo v in preko skupnih dejavnosti, je ravno umetnost tista oblika skupne dejavnosti, ki vzpostavlja komunikacijo med umetnikom, občinstvom in umetniškim objektom kot »materializirano obliko vednosti«, »zamrznjeno potencialno komunikacijo«, »ključnim elementom kulture«.

Pedagoški pomen umetnosti skozi zgodovino

- v Antiki se umetnost pojavi kot oblika kompleksnega izrekanja najglobljih eksistencialnih resnic in tvori jedro humanistične izobrazbe (*paideia*)
- hitro se pojavita *dva negativna tokova*:
 - *ožanje pojmovanja umetniške inspiracije in ustvarjalnosti, ki vse bolj uveljavlja racionalni apolinični moment in ukinja dionizično emocionalno vznesenost*
 - *z vidika uporabe umetnosti v vzgoji se izpostavi utilitaristični kriterij, ki pedagoško vrednost umetnine vse bolj veže na ideološko sporočilo (nauk oziroma moralko)*

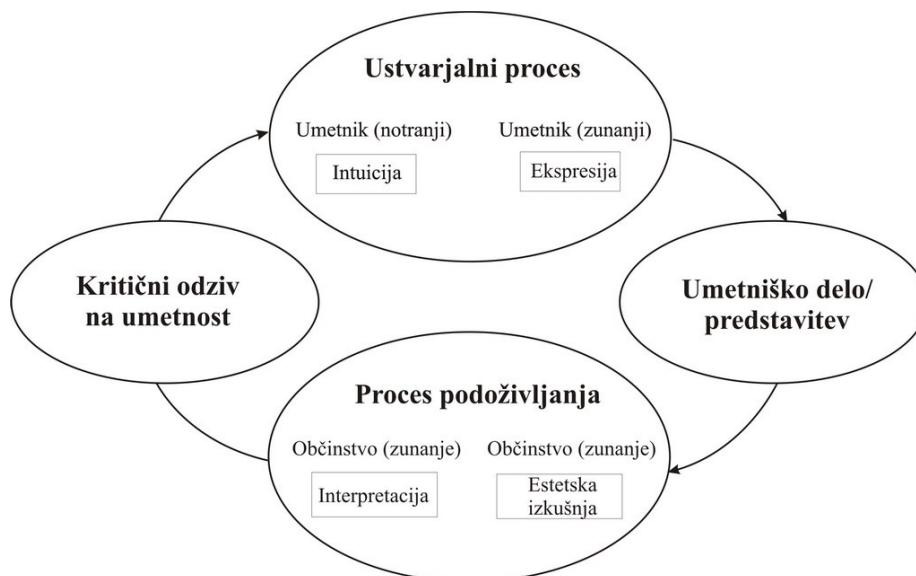
Postmoderna s svojima dvema usmeritvama ponovno vzpostavi možnosti za pozitivno vrednotenje umetniške izkušnje:

- uvid v dejstvo, da je vsa zgodovina človeštva prepletena z uveljavljanjem akterjev družbene moči, ti pritiski pa tvorijo hrbtno stran napredka civilizacije, ki jo je potrebno nenehno dekonstruirati in s tem ustvariti pogoje za pravičnejše družbene odnose in življenjske prakse;
- če so dobe pred postmoderno težile k obči opredelitvi človečnosti, se v postmoderni uveljavi pozitiven odnos do individualnih drugačnosti in družbene raznolikosti;
- oba elementa: dekonstrukcija nepravilnih zgodovinskih družbenih praks ter

slavljenje drugačnosti in različnosti kot vrednote je mogoče učinkovito uveljaviti še posebej preko umetnosti!

Iz zgodovinskega pregleda lahko izpeljemo hipotezo, da *moramo ob sprejetju ideje o pomenu umetnosti za razvoj otrokove človečnosti temeljito spremeniti naše antropološke koncepte o razvoju morale in identitete, da bi se umetnost v pozni moderni lahko ponovno uveljavila v vsej celovitosti in zaradi pomena njenih strukturnih kvalitete, ne pa le zaradi sporočilne vrednosti.*

Kako razložiti strukturo umetniške izkušnje?

Umetnost kot komunikacijska izkušnja

»...ljudi, ki prikličejo pomenske forme v eksistenco, ponavadi imenujemo umetniki, in vsakdo, ki je udeležen v tem procesu, je v trenutku vpletenosti umetnik.«(B. Reimer)

V okvirih teorije vzgoje to preprosto pomeni, da se vsakdo, ki je udeležen v doživljanju umetnine, pa naj gre za ustvarjanje, poustvarjanje ali zgolj vživljanje v umetniško stvaritev, nahaja v območju umetniške izkušnje. *Umetnina je nekakšen most med zavestjo umetnika (soustvarjalca kulture) in odjemalca umetnine.*

Umetniški ustvarjalni proces

- ena najbolj kompleksnih in skrivnostnih ter le deloma ozaveščenih dejavnosti človeške zavesti, ki sestoji iz intuicije in ekspresije:
 - *Intuicija* je visoko razvita zmožnost intenzivnega doživljanja sveta, ki vključuje tudi umetnikova subjektivna doživetja, je kultivirana občutljivost za opazovanje sveta
 - *Ekspresija* pa je ustvarjalni proces, neka vrsta prevoda, ne iz enega v drugi jezik, ampak iz enega v drugo eksistencialno stanje, iz receptivnega v kreativno, iz čisto senzornega v čisto reflektivno in kritično dejanje.

Proces podoživljanja

- vzporeden procesu ustvarjanja, saj je individualna izkušnja neposredna in zasebna, interpretacija pa je poskus, kako to intenzivno notranjo izkušnjo izraziti drugim
- za razliko od drugih oblik komunikacije umetnost komunicira preko neposredne izkušnje. Jedro našega odgovora na umetnino je neka vrsta močnega občutenja, podobnega občutenju lepote narave, ki je obogatena z refleksijo, kar pomeni, da estetska izkušnja umetnine ni pasivno opazovanje, ampak spodbuja radovednost, spraševanje in iskanje možne razlage.

Rajši kot da bi opisovala svet v neosebni, abstraktni ali matematični obliki, umetnost predstavlja ustvarjeno realnost, utemeljeno na mnogokrat presenetljivi in izvorni osebni perspektivi, ki vključuje celoto necenzuriranega človeškega življenja, vključujoč občutja, predstave in hrepenenja.

Ključni koncepti, s pomočjo katerih estetika in filozofija umetnosti pojasnjujeta notranji strukturni pomen umetnosti, so: *umetniška imaginacija*, *naracija*, *metafora*, dodamo pa jim lahko še dva koncepta, ki utemeljujeta transformativno moč umetnosti na ustvarjalca in odjemalca umetnine, *heteroglosijo* in *katarzo*.

Umetniška imaginacija

- sredstvo, s katerim dosežemo svet drugega na način, da se vživimo v »kot da« svetove, ki so jih ustvarili pisatelji, slikarji, kiparji, filmski režiserji, koreografi in skladatelji

- človeško moralno razumevanje in delovanje je v osnovi imaginativno, metafora pa je eden od ključnih mehanizmov *imaginativne kognicije*
»...literarna imaginacija navdihuje močan občutek udeležnosti v usodi literarnih junakov in hkrati opredeljuje te značaje na način, da vsebujejo bogato notranje življenje, ki ni v celoti razvidno; v procesu doživljanja umetnine se bralec uči spoštovanja do skritih vsebin notranjega sveta junakov, uvidi njegov pomen za opredelitev bitja v polni človečnosti.« (Nussbaum, *Kultiviranje humanosti*)

Vrste umetniške imaginacije

- *osvoboditvena imaginacija* - prodiranje v duševnost literarnega junaka in okoliščin zgodbe, ki junaka osvobaja stereotipnega zaznavanja in omogoči empatijo in sočutje
- *sočutna imaginacija* - sočutje vključuje prepoznanje, da je druga oseba (literarni junak) na nek način podobna nam samim, pretrpela pomembno bolečino ali nesrečo, zaradi katere je ne moremo, vsaj ne v celoti, kriviti
- sočutje vključuje še občutek lastne ranljivosti, ki mi sporoča, da lahko v prihodnosti doživim podobno usodo kot literarni junak, zaradi česar se sproži naša pripravljenost do velikodušne podpore oziroma pomoči: »To bi lahko bil jaz in tako bi žele biti obravnavan tudi sam.«
Izrazita vrednost sočutne imaginacije za današnji čas je povezana z empatičnim prepoznavanjem družbenih položajev drugačnih, odrinjenih, nevidnih oseb v globalnem svetu razlik.

Naracija

- Po zlomu racionalističnega prepričanja, da lahko etične dileme reduciramo na abstraktne dogodke, se kot realni medij kritičnega reševanja etičnih dilem vzpostavi zahteva po rekonstrukciji v njeni kontekstualni partikularnosti, ki omogoči razumevanje vzrokov in posledic (C. Gilligan).
Kohlbergov primer analize Heinzove dileme...
- Zgodba v svoji narativni strukturi tako postane temeljni miselni mehanizem opisa akterja etične dileme in konteksta konfliktne situacije.
- Še posebej zgodbe, ki niso tendenciozne, ki jih torej zaznamuje »odprta naracija drame« in zato omogočajo »estetsko transgresijo institucionalno opredeljenih moralnih okov«, so ključni dejavnik etične refleksije in lahko po mnenju J. Winstona spodbudijo induktivno učenje.

Metafora

- Dobro lahko dobro uzremo le po nekem ovinku, preko metafore, zato je občudovanje lepote v umetnosti ali naravi najlažje dostopna duhovna izkušnja (I. Murdoch).
- Umetnost je s pomočjo imaginacije, naracije in metafore zmožna ustvariti »utelešene pomene« (Koopman), ki (nevidne) skrivnosti življenja predstavijo v vidno območje in s tem omogočijo transformativno doživetje in osebno izpolnitev.
- To transformativno doživetje ob gledanju tragedije je Aristotel poimenoval *katarza*, Bahtin *razkritje heterogolosije (mnogoglasja) ob pisanju polifoničnega romana*, Maslow *vrhunska izkušnja*, Csikszentmihalyi pa *flow* kot strukturni pogoj ustvarjalnega mišljenja.

Umetnost kot izpolnitev – ontološki dokaz

(kar naj bi potrdilo tezo o umetnosti kot človekovi avtentični izkušnji)

- *Gadamer*: obstajata »čas za nekaj«, ki je po temeljni strukturi prazen, in če ga s čim ne zapolnimo, izkusimo dolgčas oziroma »prazen čas«; in pa »izpolnjen čas«, značilen za praznovanje, ki je metafora za umetniško izkušnjo. Občutek izpolnjenosti izhaja iz organske povezanosti akterja z dejavnostjo, kjer je vsak detajl združen s celoto, vsak del teži k osrednjemu pomenu.
- *Deweyev* koncept umetnosti kot izkušnje: Umetniška izkušnja mu pomeni izkusiti celostnost in samozadostnost, s tem da razjasni in intenzivira dogodke vsakodnevnih izkušenj.
- *Koopman*: pomen umetnosti počiva na naši popolni udeleženi od trenutka do trenutka, ko sprejemamo, ustvarjamo ali izvajamo umetniško dejanje.

Umetnost kot izpolnitev - epistemološki dokaz:

teza Ludvika Wittgensteina o bližini in transcendentni naravi jezikov etike, religiozne izkušnje in umetnosti, s pomočjo katerih lahko dosežemo določene dimenzije resnice, ki jih ne doseže analitični jezik znanosti.

- podobno tezo brani White, ki intrinzični pomen umetnosti utemeljuje na dejstvu, da umetniške izkušnje ne moremo ločiti od etične kontemplacije, čeprav ne izberemo branja poezije kot estetskega objekta *z namenom, da bomo reflektirali etično življenje*.

Umetnost kot izpolnitev – etični dokaz:

- velika stopnja konsenza o temeljnih etičnih vrednotah in/oziroma načelih postmoderne:
 - sprejetje drugačnosti in raznolikosti kot vrednote

- pripoznanje drugačnosti kot temeljno etično in politično načelo
- spoštovanje drugačnosti in prizadevanje za vzajemno prilagajanje kot formo spoštljivega dialoga v inkluzivni skupnosti
- umetnina nam še posebej s pomočjo katarzičnega distresa ob opazovanju tragične usode Drugega, z osvoboditveno in sočutno imaginacijo omogoča spoštljiv dostop do form sobivanja z Drugim

Umetnost kot izpolnitev – psihološki dokaz

- ideja o umetnosti kot avtentični izkušnji, ki človeku omogoča samo-izpolnitev, sovпада s koncepti:
 - doživetja (Veber, Gogala)
 - vrhunske izkušnje (*peak experience* – Maslow)
 - duhovnega toka (*flow* – Csikszentmihalyi)

»No, si sredi dela, izgubiš občutek za čas, si popolnoma navdušen, popolnoma ujet v svoje delo, na neki način si omamljen od možnosti, ki jih vidiš v tem delu. Če ta občutek postane premočan, vstaneš, saj je razburjenje premočno. Ne moreš nadaljevati dela, ne vidiš konca, saj ves čas skačeš pred sabo. Ideja je, da si tako nasičen z delom, da zate ne obstaja ne prihodnost ne preteklost, obstaja le podaljšana sedanost, v kateri ustvarjaš pomene.« (M. Strand)

Umetnost kot izpolnitev – pragmatičen dokaz

- koncept *flow* se danes v povezavi z jedrno refleksijo (*core reflection* – Korthagen) uporablja kot eden ključnih konceptov za zbujanje notranje motivacije za učenje ter angažiranega odnosa do dela kot osrednjega kriterija kakovostnega dela (Harwardski projekt *Goodwork*)

Specifičen pomen umetniške izkušnje v predšolskem obdobju

- Tezo o specifičnem pomenu umetniške izkušnje v predšolskem obdobju bom izpeljal:
- iz križanja/sinteze razvojne teorije Leva Vigotskega, estetske in epistemološke teorije o mnogoglasju in polifonični strukturi romana Mihaila Bahtina, ter Aristotelove teorije katarze
- na primeru ključnih idej koncepta Reggio Emilia
- na primeru slikovnega gradiva o umetnosti kot izhodišču pedagoškega pristopa projekta Evropska identiteta mnogoterih izbir

- naš *um skupaj z razsodnimi močmi* (kognitivne sheme, čustvovanje, vrednotenje, motivacija) je po Vigotskem *posredovan preko govora* (simbolne izmenjave z okoljem preko socialnih odnosov/komunikacije in praktične dejavnosti/eksperimentiranja z okolico)
- zato *skupaj z mentalnimi shemami usvajamo vse vidike konteksta kulture, ki je vedno pluralna*
- *velik del semiotičnega posredovanja (ki je preplet »pasivnega sprejemanja« in »aktivnih konstrukcij«) je neviden/avtomatiziran, zato naš um postaja središče drugosti v jedru našega sebe*
- *za nastanek drugosti v jedru naše osebnosti so po Vigotskem pomembni mnogi dejavniki:*
 - ***filogenetski razvoj***, ki razkriva, kaj je tisto, kar človeška bitja loči od drugih živali. Pri tem Vigotsky izpostavi uporabo orodij in znakov, še posebej psiholoških znakov in simbolov, vključujoč jezik;
 - ***kulturne/historične analize***, ki skušajo razumeti vlogo, ki jo imajo v razvoju prakse posameznih kultur oz. določene kulturne skupine;
 - *analizirati je potrebno tudi načine in poti, po katerih individualne značilnosti in sadovi individualne zgodovine vplivajo na razvoj. To je naloga t.i. ontogenetskih analiz;*
 - ***mikrogenetske analize*** pa gredo v podrobnejšo razlago dejanskih procesov interakcije med posameznikom in okoljem, pri čemer upoštevajo medsebojno povezanost individualnih, medosebnih in socialno-kulturnih dejavnikov.
- *komunikacija, ni le orodje ponotranjanja govora/pomenov, ampak tudi reprezentacij in izmenjav pomenov v službi popravljanja oz. dograjevanja mentalnih shem in občutij sebe preko odnosov s kulturnimi vsebinami in preko socialnih stikov*
- *v teh procesih izmenjave se otrok vidi kot Drugega in preko reakcij drugega spoznava samega sebe*
- *vzgoja mora biti zato usmerjena v dialoškost, od tod pomen poslušanja kot temeljnega pedagoškega orodja za otrokovo pripoznanje (rekognicijo) samega sebe, ki vključuje tako (samo)zavedanje kot (samo)potrditev v socialni sredini s pomočjo »pozitivnih«, četudi konfliktnih odzivov vrstnikov in odraslih pomembnih oseb*
- *ta vloga je povezana z obema procesoma umetniške izkušnje – z aktivnim ustvarjanjem umetniške ekspresije kot s procesom sprejemanja in doživljanja*

umetniške ekspresije drugega

- vlogo umetniškega ustvarjanja kot oblike avtorefleksije/izgrajevanja sebstva opiše Bahtih s teorijo mnogoglasja in polifoničnega romana
- vlogo sprejemanja in doživljanja umetniške ekspresije pa razloži Aristotelov koncept katarze
- zato: umetnost kot ena oblik avtentičnega izražanja (pomemben delež stotih otrokovih jezikov) tvori enega osrednjih medijev razvoja človečnosti, identitete, sebstva,
- še posebej je pomembna za otroka, čigar analitični jezik/verbalni izraz/lingvistična inteligenca je še zelo okrnjena kognitivna struktura, kar je močno izpostavljeno v konceptu »otrokovih stotih jezikov« v Reggio Emiliji...

Pomen umetniške ekspresije in impresije za:

- identitetni razvoj:
 - umetniška ekspresija kot oblika pozunanjenja /materializacije predstave/podobe o sebi in/kot drugem
- socialni in moralni razvoj:
 - vživetje v usodo drugega, prepoznavanje odgovornosti do obličja Drugega in imaginativna zmožnost ustvarjanja pravičnih »kot da svetov«, ki je enako kot za umetnost značilna za konstrukcijo simbolne igre (Marjanovič-Umek);
 - umetnost kot medij sproščanja ponotranjenih frustracij – terapevtski vidik uporabe umetnosti (Bettelheim idr.)
- razvoj govora:
 - imaginativni svetovi spodbujajo širjenje jezikovnih zmožnosti, še posebej tistih kompleksnejših – metakognicije...
 - komentar lastnega likovnega izdelka – metaanaliza doživetja in komentar vrstnika - začetek »mini jedrne refleksije«
- razvoj miselnih kompetenc in metakognitivnih zmožnosti
 - »glasno izražanje misli« v simbolni igri/dramatizaciji je dokaz začetka ustvarjanja metakognicije in s tem otrokove teorije uma, ki je eden osrednjih generatorjev predstave o sebi in razvoja identitete...

Od umetnosti nazaj k indukciji – kam vse lahko vmestimo umetniške dejavnosti?

Kakšne vrste pedagoških praks tvorijo celovit induktivni vzgojni pristop?

- spodbujanje odnosov, ki temeljijo na spoštljivem odnosu do obličja drugega

(metodika treh nivojev razvoja etične odgovornosti)

- poseben pristop discipliniranja
- spodbujanje prosocialnih aktivnosti (medsebojna pomoč),
- zmanjševanje strahu pred drugačnostjo
- odpravljanje stereotipnih vnaprejšnjih sodb/predsodkov
- spodbujanje skupinskega sodelovanja
- izrazito induktivno logiko srečamo tudi v mediacijskem reševanju konflikta
- med posebej učinkovitimi področji dejavnosti velja omeniti *vzgojo preko umetniškega doživljanja*

Nekaj primerov uporabe umetnosti v duhu induktivnega pristopa

Bibarije:

- razvoj odgovora-zmožnosti za otroke prvega starostnega obdobja
 - namen:
 - spodbujanje odnosov in fizičnih kontaktov v različnih smereh
 - srečevanje z drugačnostjo med otroki in odraslimi
 - razvoj empatije in prosocialnih emocij (empatična krivda, sočutje)
- Odpiranje čutov za vstop v empatične odnose s pomočjo Bibarij

Likovno snovanje kot pot k spoznavanju samega sebe:

Ko se gledam, se zdi, kot da vidim drugega otroka...

Odkrivanje novih izraznih jezikov v vrtcu Vodmat: Likovno izražanje čustev in odnosov...

Fantazijski dizajn, plesna dramatizacija, glasba kot orodja vstopa v simbolno igro...

- Fantazijski dizajn
- Plesna dramatizacija
- Plesna dramatizacija
- Plesna dramatizacija
- Kako se sliši glasba...

Kulturno žlahtenje najmlajših

- ekspresivno izražanje preko različnih umetniških jezikov
- Umetnost in “dobro delo”: oblikovanje prostora

***Peta pot v projektu Evropska identiteta mnogoterih izbir:
vstop v odnos do drugačnosti preko različnih umetniških medijev in drugih
oblik izkustvenega učenja***